ВИМОГИ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА ДО КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

REQUIREMENTS FOR DIGITAL SOCIETY TO COMPETITIVENESS OF LECTURERS IN THE POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION SYSTEM

УДК 378.37.004
DOI https://doi.org/10.32843/2663-6085.2019.12-2.40

Толочко С.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри управління
професійною освітою
Національного авіаційного університету

У статті проаналізовано чинні нормативно-правові документи з теми дослідження. Уточнено зміст терміна «інтегральна компетентність» та здійснено частковий змістовно-структурний аналіз складників інтегральної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти з метою визначення категоріального апарату та термінологічної бази дослідження. Зіставлено пункти чинного Положення про електронний підручник із видами компетентностей викладачів, якими забезпечується виконання цих вимог. Указано на необхідність формування інформаційно-цифрової компетентності викладачів в освітньо-інформаційному середовищі післядипломної педагогічної освіти.
Ключові слова: *компетентність, інформаційно-цифрова, інтегральна компетентність викладачів, післядипломна педагогічна освіта.*

В статье проанализированы действующие нормативно-правовые документы по теме исследования. Уточнено содержание термина «интегральная компетентность» и осуществлен частичный содержательно-структурный анализ составляющих интегральной компетентности преподавателей в системе последипломного педагогического образования с целью определения категориального аппарата и терминологической базы исследования. Сопоставлены пункты действующего Положения об электронном учебнике с видами компетентностей преподавателей, которым обеспечивается исполнение данных требований. Указано на необходимость формирования информационно-цифровой компетентности преподавателей в образовательно-информационной среде последипломного образования.
Ключевые слова: *компетентность, информационно-цифровая, интегральная компетентность преподавателей, последипломное педагогическое образование.*

The article analyzes current legal documents on the topic of research. The content of the term "integral competence" has been specified and a partial content-structural analysis of the lecturer's integral competence components in the system of postgraduate pedagogical education has been made in order to determine the categorical apparatus and the terminological research base. The points of the current Regulations on the electronic textbook with the types of lecturers' competences are arranged, which ensures the fulfillment of these requirements. It is indicated the need for the formation of information and digital competency of teachers in the educational and informational environment of postgraduate pedagogical education.
Key words: *competence, information digital, integral competence of lecturers, postgraduate pedagogical education.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Структура ІКТ-компетентності вчителя/викладача, відповідно до рекомендацій ЮНЕСКО, складається із таких шести модулів, як розуміння ролі ІКТ в освіті, навчальна програма й оцінювання, педагогічні практики, технічні і програмні засоби ІКТ, організація й управління навчальним процесом, професійний розвиток. Однак чи можемо стверджувати, що знання цих модулів наявні в педагогів?

Концепція розвитку педагогічної освіти (далі – ПО) найважливішою проблемою галузі називає дисбаланс між суспільним запитом на висококваліфікованих педагогічних працівників, перспективами розвитку суспільства, глобальними технологічними змінами та системою педагогічної освіти, а також рівнем готовності/спроможності сучасних педагогічних працівників (далі – ПП) до сприйняття та реалізації освітніх реформ в Україні. Одним із чинників, що призвів до виникнення такого дисбалансу, є *невідповідність ключових професійних компетентностей випускників закладів педагогічної освіти до викликів цифрового суспільства* [4].

Ще один чинний нормативно-правовий документ – Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. – у розділі «Напрями цифрового розвитку. Освіта» подає основні напрями цифровізації освіти:

– створення освітянських ресурсів і цифрових платформ із підтримкою інтерактивного та мультимедійного контенту для загального доступу закладів освіти та учнів, зокрема інструментів автоматизації головних процесів роботи навчальних закладів;

– розроблення та впровадження інноваційних комп'ютерних, мультимедійних та комп'ютерно зорієнтованих засобів навчання та обладнання для створення цифрового навчального середовища (мультимедійні класи, науково-дослідні STEM-центри, лабораторії, інклюзивні класи, класи змішаного навчання);

– організація широкосмугового доступу до Інтернету учнів та студентів у навчальних класах та аудиторіях у закладах освіти всіх рівнів;

– розвиток дистанційної форми освіти з використанням когнітивних та мультимедійних технологій [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз вітчизняної науково-педагогічної літератури свідчить про наявність значної кількості нау-

кових досліджень із цього напряму, зокрема таких, як цифрова гуманістична педагогіка відкритої освіти [2], теоретико-методичні засади проектування та використання комп'ютерно орієнтованого навчального середовища закладу післядипломної педагогічної освіти [3], проектування електронних посібників із латинської мови для вищих аграрних навчальних закладів [1], розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності науково-педагогічних працівників гуманітарних спеціальностей класичних університетів [6], використання хмаро орієнтованого середовища у навчанні баз даних майбутніх учителів інформатики [7], формування інформаційно-цифрової компетентності викладачів в освітньо-інформаційному середовищі післядипломної освіти [12], теоретико-методичні засади формування і розвитку складу та структури хмаро орієнтованого середовища діяльності учасників освітньо-наукового процесу вищого навчального закладу [14] тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на багатоаспектність проблем, що розглядаються та виникають на межі багатьох галузей науки у період реформування системи вітчизняної освіти, педагогічним і науково-педагогічним працівникам (далі – ПП і НПП) доводиться вчитися долати попереднє вузькоспеціальне спрямування власного професійного знання та переходити на рівень *інтегративності* (здатності сприймати, організовувати, узгоджувати й возз'єднувати окремі фрагменти та досягати справжнього розуміння засадничої реальності) і *трансдисциплінарності* (принцип організації наукового знання, яке відкриває всебічні можливості взаємодії декількох дисциплін під час вирішення комплексу проблем суспільства).

Мета статті – проаналізувати вимоги цифрового суспільства до компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти в умовах реформування цієї галузі в Україні.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

– проаналізувати чинні нормативно-правові документи з теми дослідження;

– уточнити зміст терміна «інтегральна компетентність» та здійснити частковий змістовно-структурний аналіз складників інтегральної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти з метою визначення категоріального апарату та термінологічної бази дослідження;

– зіставити пункти чинного Положення про електронний підручник із видами компетентностей викладачів, якими забезпечується виконання цих вимог.

Виклад основного матеріалу. Науковці В.Ю. Биков та М.П. Лещенко, обґрунтовуючи засади актуальної нині *цифрової гуманістичної педагогіки відкритої освіти*, стверджують: «Методологічним підґрунтям цифрової гуманістики є застосування ідей, що виникли в руслі технократичних наук, до наук про живе. Цей важливий для гуманітарних і цифрових наук підхід обґрунтовує створення об'єднувальних концепцій, що охоплюють і біос, і техно. Цифрова гуманістика також перетинається з дослідженнями нових медіа та науками про інформацію, медіатеорією композиції, вивченням комп'ютерних ігор. Оволодіння цифровими гуманістичними вміннями відбувається в ході створення та реалізації науково-дослідницьких проектів міждисциплінарного характеру» [2, с. 120].

Виходячи з вищеозначеного, можна вказувати на зростання вимог до компетентності викладачів закладів вищої освіти (далі – ЗВО) та персоналу закладів післядипломної педагогічної освіти (далі – ЗППО). У контексті нашого дослідження у значенні сукупності необхідних компетентностей ПП і НПП ЗВО та персоналу ЗППО вживатимемо термін «*інтегральна компетентність* – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності» [9].

Нормативні документи Міністерства освіти і науки України, зокрема Методичні рекомендації для розроблення профілів ступеневих програм, насамперед програмних компетентностей та програмних результатів навчання, і Лист МОН України «Щодо надання роз'яснень стосовно освітніх програм» подають ключові компетентності, здобуті в процесі виконання програми, у вигляді *інтегральної компетентності*, що поділяються на групи *диференціальних: загальні* (здатні переноситися з однієї предметної галузі в іншу) та *професійні* (застосовуються в певній предметній галузі науки і є характерними для неї).

Проект Положення про Національну освітню електронну платформу [11], що нині перебуває на стадії обговорення, ставить за мету забезпечити здійснення навчального процесу в закладах освіти, а також супровід самонавчання за умови застосування електронних технологій і засобів для забезпечення рівних умов замовникам освітніх послуг щодо можливостей доступу до них.

На цій платформі мають у недалекому майбутньому розміщуватися е-підручники, електронні версії підручників для учнів і вчителів, перелік е-підручників, посібників, навчальних програм, яким надано гриф «Рекомендовано МОН», чинні нормативно-правові документи, а також нормативні документи Міністерства освіти і науки України щодо діяльності е-платформи, державні освітні стандарти, освітні, методичні матеріали тощо.

Для часткового змістовно-структурного аналізу складників *інтегральної компетентності* викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти у межах цієї розвідки здійснимо спробу зіставити

пункти чинного Положення про електронний підручник (далі – Положення) [10] із видами компетентностей, якими забезпечується виконання цих вимог.

У контексті нашої наукової розвідки деталізуємо, що, відповідно до Положення, *електронний підручник* – це електронне навчальне видання із систематизованим викладенням навчального матеріалу, що відповідає освітній програмі, містить цифрові об'єкти різних форматів та забезпечує інтерактивну взаємодію.

Завдання Положення «відповідати стандарту освіти, типовій освітній (навчальній) програмі, затвердженій МОН, сучасним науковим результатам; забезпечувати повноту розкриття основних наукових положень, використання загальноприйнятої наукової термінології, актуальних відомостей і даних» пов'язане саме з *фаховою* (*фундаментальною*) компетентністю, що містить знання з окремої галузі науки (математики, хімії, мови, літератури, екології тощо), тому можемо говорити про фахову математичну, хімічну, мовну тощо компетентності.

Вимоги «забезпечити диференційований та компетентнісний підходи до навчання, індивідуалізацію освітнього процесу, зокрема містити завдання для самооцінювання, групової роботи, відкриті запитання, дослідницькі, пізнавальні, творчі завдання, для самостійної роботи», стосуються знань із педагогіки, методики й методології організації освітнього процесу, тобто наявності в ПП і НПП *педагогічної, навчально- і науково-методичної, методологічної компетентностей*.

Для успішної реалізації завдання щодо чіткого структурування та логічної систематизації інформації в е-підручниках, послідовності і логічності навчального матеріалу, приведення у відповідність до вікових особливостей здобувачів освіти необхідною є *філософська, логічна, психологічна компетентності.*

Із метою створення е-підручників із доступним лексичним наповненням, переважним використанням простих речень без значної кількості складних синтаксичних конструкцій, із наявністю завдань, пов'язаних із роботою з текстами, з можливістю пошуку за ключовими словами, а також словника (словників) ПП і НПП мають володіти належною *мовно-комунікативною компетентністю.*

Виконання вимог до інтерфейсу та дизайну е-підручника вимагають від викладачів знань, які підтверджують сформованість у них не лише *технічної і технологічної, а й художньо-естетичної компетентностей.*

Технічні і функціональні вимоги щодо забезпечення можливості роботи на трьох чи більше операційних системах, його завантаження на пристрій користувача і роботи без подальшого доступу до мережі Інтернет, перегляду відео- та прослуховування аудіофайлів без потреби встановлення додаткових плагінів та без використання мережі Інтернет, унесення змін у послідовність модулів ПП чи НПП пов'язані з належною сформованістю *інформаційно-цифрової компетентності (ІКТ-компетентності, ІК-компетентності)* [15].

Водночас викладачі повинні вміти створювати такі е-підручники, які б уможливлювали використання науки і технологій для вдосконалення людських розумових і фізичних можливостей, сприяли збільшенню тривалості життя та його якості, визначали методи і способи роботи з молодшим поколінням у культурі *трансгуманізму* (міжнародний інтелектуальний та культурний рух на підтримку вдосконалення людських розумових і фізичних можливостей. Він розглядає такі аспекти людського існування, як інвалідність, страждання, хвороби, старіння та недобровільна смерть, необов'язковими та небажаними. Трансгуманісти покладаються на біотехнології та інші передові технології для розв'язання таких проблем. Також трансгуманізм на рівні з перевагами пов'язаний із низкою небезпек, які можна очікувати від майбутнього) [8]. Ці вміння ставлять перед ПП і НПП вимоги досконалого володіння *здоров'язберігальною та безпекожиттєдіяльнісною компетентностями*.

Висновки. Отже, проаналізувавши набір необхідних компетентностей ПП І НПП (лише для виконання вимог Положення про електронний підручник), можемо стверджувати, що і*нтегральна* компетентність викладачів допомагає сприймати процес у єдності, організовувати, узгоджувати й возз'єднувати окремі фрагменти та досягати справжнього розуміння засадничої освітньої реальності. Групи вищеозначених компетентностей є взаємопов'язаними, одні витікають з інших або переходять у нові (залежно від умов, ситуацій, рівнів вищої освіти здобувачів знань).

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо в аналізі стану сформованості інтегральної компетентності працівників закладів системи післядипломної педагогічної освіти та її подальшого розвитку в умовах реформування вітчизняної галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балалаєва О.Ю. Проектування електронних посібників з латинської мови для вищих аграрних навчальних закладів: автореф. дис. … канд. пед. наук. Київ, 2016. 24 с.

2. Биков В., Лещенко М. Цифрова гуманістична педагогіка відкритої освіти. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2016. № 4. С. 115–130.

3. Колос К.Р. Теоретико-методичні засади проектування та використання комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища закладу післядипломної педагогічної освіти: автореф. дис. … докт. пед. наук. Київ. 2017. 40 с.

4. Концепція розвитку педагогічної освіти від 16 липня 2018 р. № 776. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti. (дата звернення: 23.04.2019).

5. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. від 17.01.2018 р. № 67-р. Київ, 2018. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80. (дата звернення: 23.04.2019).

6. Кочарян А.Б. Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності науково-педагогічних працівників гуманітарних спеціальностей класичних університетів: автореф. дис. … канд. пед. наук. Київ, 2016. 21 с.

7. Коротун О.В. Використання хмаро орієнтованого середовища у навчанні баз даних майбутніх учителів інформатики: автореф. дис. … канд. пед. наук. Київ, 2016. 22 с.

8. Методичні рекомендації для розроблення профілів ступеневих програм, включаючи програмні компетентності та програмні результати навчання/ пер. з англ. Національного експерта з реформування вищої освіти Програми Еразмус+, дис. … д-ра техн. наук, проф. Ю.М. Рашкевича. Київ, 2016. 80 с.

9. Національна рамка кваліфікацій від 23 листопада 2011 р. № 1341. Київ, 2011. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/paran12#n12. (дата звернення: 23.04.2019).

10. Положення про електронний підручник. Наказ МОН України від 02.05.2018 № 440. URL: https://imzo.gov.ua/2018/06/28/nakaz-mon-vid-02-05-2018-440-pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-elektronnyj-pidruchnyk/ (дата звернення: 23.04.2019).

11. Проект Положення про Національну освітню електронну платформу. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proekt-postanovi-kmu-pro-nacionalnu-osvitnyu-elektronnu-platformu (дата звернення: 23.04.2019).

12. Толочко С.В. Формування інформаційно-цифрової компетентності викладачів в освітньо-інформаційному середовищі післядипломної освіти*. Інноваційні технології навчання обдарованої молоді*: Збірник тез X міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 20 грудня 2018). Київ, 2018. С. 231–234.

13. Щодо надання роз'яснень стосовно освітніх програм. Лист МОН України від 05.06.2018 р. № 1/9-377. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/list-mon-ukrayini-vid-5062018-19-377 (дата звернення: 23.04.2019).

14. Шишкіна М.П. Теоретико-методичні засади формування і розвитку складу та структури хмаро орієнтованого середовища діяльності учасників освітньо-наукового процесу вищого навчального закладу: дис. … доктора пед. наук. Київ. 2016. 441 с.

15. Oksana Voitovska, Svitlana Tolochko. Physical Education Teachers' Perspectives in a Changing World: From Future Studies to New Physical Culture *Філософія і космологія. International Society on Philosophy and Cosmology (ISPC)*, Volume 20, 2018. P. 139–145.